



ISSN: 3060-4613



MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI



O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti



№4(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI



Elektron nashr. 506 sahifa,
2-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Yangi O'zbekistonning mintaqaviy va global geosiyosiy pozitsiyasi: milliy o'zlik va media reprezentatsiya tahlili	16
Salim Doniyorov	
Axborot kommunikatsiya texnologiyalari vositasida o'quvchilarning adabiy tahlil kompetensiyasini shakllantirish	21
Djo'rayev Yorqin Xolnizozovich, Xoldarova Gulchehra Tajibayevna	
Adabiy tahlil kompetensiyasini shakllantirishda elektron darsliklar va multimedia vositalaridan foydalanish.....	26
Djo'rayev Yorqin Xolnizozovich	
Ta'limdagi hurfikrlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	29
Yunusov Dilshod Raxmatovich	
Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuv asosida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi.....	32
Aliqulova Habiba Bahranovna	
Ayollar boksida jismoniy tayyorgarlikning yosh qizlar salomatligiga ta'siri	36
Majidov Ruslan Rustam o'g'li, Komilova Ismigul O'ktamjon qizi	
Talaba-yoshlarda internet risklarning oldini olishning pedagogik modeli	41
Muradova Maftuna Komilovna, Mamadaliyeva Umida Isroiljonovna	
Диагностика креативности студентов педагогических вузов в процессе изучения специальных дисциплин.....	44
Уразова Марина Батыровна, Соибова Толифа Дилмуродовна	
STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning metodik xususiyatlari.....	49
Tashibekova Munajat Xoshimovna	
Mariya Montessori ta'limida bolalarning mustaqilligini va ijodiy faoliyatini rivojlantirishning pedagogik-didaktik shart-sharoitlari.....	53
Asqarova Ma'mura Sadriddinovna	
O'spirinlik yoshida namoyon bo'ladigan agressiv xulqning psixologik xususiyati	59
Atajanova Xurjon Pirnazar qizi	
O'zbekiston jurnalistikasining rivojlanishida jadidlarning o'rni: jurnalistikada yangi trend	64
Murtozayeva Nigora Murtoza qizi	
Virtual ta'lim texnologiyasining ta'lim jarayonini takomillashtirishdagi ahamiyati.....	67
Muxsiyeva Aziza Shamsitdinovna	
Kelajakdagi o'qituvchilarning pedagogik kreativligini ta'limiy o'yinlar orqali rivojlantirish yo'llari	69
N. A. Musayeva	
Talabalarda lisoniy tafakkurni shakllantirishga psixolingvistik yondashuvning didaktik tamoyillari	76
Odiljonova Kamola Abduvosit qizi	
Strategies for Overcoming Difficulties in Using Authentic Materials in English Language Teaching	81
Qosimov Jaloliddin Abduvali o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida mustaqil ta'limni tashkil etishning pedagogik imkoniyatlari	84
Qurbonova Buzaynab Nurmuxammadiyevna	
Inspektor-psixologlarda ijtimoiy-psixologik kompetentlikning kasbiy faoliyatdagi ahamiyati	87
Raxmanova Dilnoza Farmanovna	
Qo'ng'iro't tumani toponimlarining leksik-semantik va genetik xususiyatlari	90
Shamshaddinova Saodat Saparbayevna	
Variativ yondashuv asosida 5–9-sinf o'quvchilarida valeologik madaniyatni rivojlantirishning didaktik modeli va metodik ta'minoti	93
Shamuratov Asqar Abdullayevich	



The Structural Composition and Developmental Stages of Critical Thinking Skills.....	98
<i>Shuxratjon Ismoiljonov Boymirza o'g'li</i>	
Yosh rahbar kadrlarni lavozimlarga tayinlashning psixologik xususiyatlari.....	106
<i>Sobitov Otabek</i>	
O'zbekistonda erta turmush qurish masalasi va uning psixologik tahlillari.....	111
<i>Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi</i>	
Adaptiv sportning inklyuziv ta'lim tizimida alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan o'quvchilarning jismoniy va funksional rivojlanishidagi ahamiyati.....	114
<i>Xasanova Sarvinov To'liqinjon qizi</i>	
Yosh futbolchilarda texnik mahoratni rivojlantirishda differentsiallashgan mashg'ulotlar modelini qo'llash samaradorligi	118
<i>Zayniddinov Tojiddin Baxriddinovich</i>	
Фразеологизмы как носители культуры: проблемы перевода и методы обучения	123
<i>Хамидова Гулноза Турсунбой кизи</i>	
Talabalarni kreativ yondashuv asosida tarbiyaviy–innovatsion faoliyatga tayyorlash jarayonlari.....	127
<i>Adizova G. M.</i>	
Iqtidorli bolalarni psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash	131
<i>Ismoilova Adolat Anvarovna</i>	
STEAM – ta'lim texnologiyasi asosida o'quvchilarning fazoviy tasavvurlarini rivojlantirish metodikasi	134
<i>So'fiboyeva Gulchehra Mamurjonovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalar va kompetentlikni shakllantirishning pedagogik asoslari.....	138
<i>Fayzullayeva Xovoxon Xayrullo qizi</i>	
Inklyuziv ta'limga muhtoj bolalar bilan ishlashda tarbiyachining roli.....	142
<i>Mansurova Lobar Luqmon qizi, Boqiyeva E'zoza Mashrab qizi</i>	
Rivojlanishida nuqsoni bor bolalarni ta'lim-tarbiyalashning ilmiy-pedagogik asoslari.....	146
<i>Tojiboyeva Osiyoxon Alisher qizi</i>	
Xalqaro ta'lim tashkilotlari faoliyatining nazariy asoslari.....	150
<i>Abdusamadova Aziza Kamoliddin qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarni ijtimoiy texnologiyalar asosida ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimi sifatida.....	153
<i>Shanazarov Otabek</i>	
Maktabgacha ta'limda STEAM yondashuvini loyiha asosida joriy etishning pedagogik strategiyalari	158
<i>Radjapova Xuzra Tirkashevna, Abdullayeva Sarviniso</i>	
Matematika ta'limida modellashtirishning psixologik va metodik asoslari: disum loyihasi tahlili.....	161
<i>Xaydarov Xurshid Ismatovich</i>	
Darsdan tashqari mashg'ulotlarda gandbolchilarning tezkorligini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	166
<i>Ismatullayeva Zuhra Rustam qizi</i>	
Osiyo xalq o'yinlari asosida jismoniy tarbiya jarayonini samarali tashkil etishning pedagogik shartlari	170
<i>Abdullayev Yashnarjon Mahkamovich</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning innovatsion kompetentligini shakllantirishda klasterli ta'lim muhitining imkoniyatlari.....	173
<i>Abduraxmanov M. B.</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida tanqidiy fikrlash.....	178
<i>Chinaliyeva Ayjamal Baxitjanovna</i>	
Talabalarda raqamli ta'lim madaniyatini rivojlantirish.....	181
<i>Eshqurbonova Nafisa Bahodir qizi</i>	
Blended Educational Technologies in Higher Education: A Systematic Analysis of Foreign Research.....	183
<i>Fozilova Maxina Adashevna</i>	
Voyaga yetmaganlarda deviant xulq shakllanishida ijtimoiy-psixologik omillarning roli.....	188
<i>Galdiyeva Mehribon Durdiyevna, Saydazimov Alisher Nurali o'g'li</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Boshlang'ich tayyorlov guruhida ulotqirish texnikasi elementlarini o'rgatish samaradorligi.....	191
	Hayitmurodova Nasiba Abdusalimovna	
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida tarbiya fanini o'qitishning metodik tayyorgarligini takomillashtirish zaruriyati.....	197
	Inoyatova Zulfiya Xamdammovna	
	Talabalarni ilmiy-tadqiqot faoliyatiga jalb etishning metodologik asoslari.....	199
	Karimova Madinabonu Dilshodbek qizi	
	Kompetentligini baholash mezonlari va indikatorlarini ishlab chiqish.....	203
	Kayumov Oybek Achilovich	
	Kasbiy refleksiya asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahoratini rivojlantirish.....	209
	Miraxmedova Mubina Mirxalil qizi	
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq ko'nikmalarini rivojlantirish.....	211
	Nisanbayeva Akmaral Kaldibayevna	
	Maxsus ta'lim dasturlari orqali iqtidorli talabalarining ijodiy salohiyatini rivojlantirish.....	214
	Rayimova Shahlo Sobirjon qizi	
	STEAM ta'limida ijtimoiy intellektni rivojlantirish metodlari.....	217
	Toshev Elbek Choriyevich	
	Innovatsion texnologiyalar va ularning tasviriy san'at o'qituvchilarini tayyorlash tizimidagi roli.....	223
	Usmanov Botir Allaberdiyevich	
	Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirishda volontyorlik faoliyatining ahamiyati.....	227
	Xalilova Dilnoza Furkatovna	
	Boshlang'ich sinflarda robototexnikaning ahamiyati va o'rni.....	230
	Xodiyeva Dilrabo Pirimovna	
	Working With Visual AIDS in Teaching English in Primary Education.....	233
	Yunusova Nodira Akhmadjanovna	
	Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari.....	237
	Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna	
	The Psychological Impact of Social Media on Youth.....	242
	Dilfuza Qarshiboyeva	
	Maktab direktori nutq etiketi – ta'lim menejmentida jamoatchilik bilan samarali muloqot asosi.....	246
	Islamova Dilfuza Dilshodovna	
	Dizatriyal bolalar monologik nutqini innovatsion texnologiyalar orqali rivojlantirish.....	250
	Pardayeva Muxlisa	
	Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida bilish jarayonlarning ahamiyati.....	257
	Xaydarova Umidaxon Baxromjon qizi	
	Enhancing the Professional Competence of English Language Teachers.....	259
	Karimova Dilshoda Sodiqjon qizi	
	Maktabgacha yoshdagi bolalarda montessori metodi bo'yicha sezgir davrlar.....	264
	Tojiakhmedova Maftuna Umarjon qizi	
	"Personal learning assistant" vositalari asosida bo'lajak pedagoglarni tayyorlash tizimidagi zamonaviy tendensiyalar tahlili.....	268
	Muradova Maftuna Komilovna, Turobova Ro'zoy Bekmurotovna, Xayrullayev Mo'minbek Anvar o'g'li	
	Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasi.....	272
	Ravshanova Dildora Sagdullayevna	
	Raqamli ta'lim sharoitida elektron axborot-ta'lim muhitining mohiyati va tarkibiy tuzilmasi.....	279
	Temurov Sobirjon Yo'ldoshevich	
	Zamonaviy ta'lim menejmentida innovatsion yondashuvlarning ahamiyati (boshlang'ich ta'lim misolida).....	283
	Pardaboyev Doston	
	Maktabgacha ta'lim tashkiloti va oilaning hamkorligida qadriyatlar tarbiyasining amaliy asoslari.....	286
	Xaydarova Mavluda Mo'yidinjon qizi	



Zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari integratsiyasi asosida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bosqichlari va samarali shakllari.....	292
<i>G'oziyeva Mohlaroyim Qodirxon qizi</i>	
Alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalarning (aqliy nuqson) ovqatlanish tartibi	295
<i>Sh. M. Ro'ziyeva</i>	
Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarida imlo savodxonligini oshirishda geymifikatsiya o'yini orqali samarali tashkil etish	299
<i>Mergenbaeva Asiya Erkebaevna</i>	
Musiqa o'qituvchisining pedagogik muloqatining ta'lim jarayonidagi ahamiyati	304
<i>S. M. Raxmonberdiyeva</i>	
Ijtimoiy-maishiy hayotga yo'naltirish darslarida zaif eshituvchi o'quvchilarning nutqini rivojlantirish	307
<i>Abdulxamidova Gulnoza</i>	
Ispaniya davlati ijtimoiy hayoti, madaniyati va o'ziga xos ta'lim tizimi	311
<i>Umarova Malika Xisabidinovna, Sabirova Nodira Ibrohimovna</i>	
Ertaklardagi so'zlardan foydalangan holda nutqi rivojlanmagan bolalarda muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish metodologiyasi	316
<i>G'opporova Mahliyoxonim</i>	
Tarbiya fanida hadislar va milliy qadriyatlarni integratsiya qilishning pedagogik imkoniyatlari	319
<i>Axmedov Boburjon Vasikovich</i>	
Chaqiriqqacha harbiy ta'lim tizimida o'quv-biluv kompetensiyalarini rivojlantirishning innovatsion yondashuvlari	324
<i>Mirzayev Shavkat Turdibayevich</i>	
Mustaqil ta'lim olish faoliyati tushunchasining pedagogik mohiyati va tarkibiy tuzilmasi (fizika fani bo'yicha).....	328
<i>Esanmurodov Otamurod Boboqand o'g'li</i>	
Oliy ta'limda immersiv yondashuvning mohiyati.....	333
<i>Muradova Maftuna Komilovna, Jontemirova Nozima Abdijabbor qizi</i>	
Yengil atletika mashg'ulotlari tizimida sportchilarning psixologik tayyorgarligini shakllantirish va rivojlantirishning ilmiy-pedagogik asoslari.....	337
<i>Yigitaliyev A. F.</i>	
Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasida o'quvchilarning harakat faolligini rivojlantirishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari.....	343
<i>D. R. Abdusalomov</i>	
Futbolchilarni tayyorlash jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashning samaradorligi...	348
<i>Mirbabayev Muzaffar Ismatillayevich</i>	
Empirik tushunchalar va ularning hospital pedagogikadagi pedagogik-psixologik roli	353
<i>Sapayeva Mavluda Shanazarovna</i>	
Ayollarga nisbatan zo'ravonlikka qarshi kurash va huquqiy himoya.....	357
<i>Ibragimova Feruza Bahodirxonovna</i>	
Integrativ yondashuv asosida kongruentlik kompetensiyasini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar.....	362
<i>Kamalova Dilobar Tairovna</i>	
Og'ir atletikachilarning ko'p yillik tayyorgarlik jarayonini tashkil etish	366
<i>Raximov Farxod Maxmudovich</i>	
Haqiqiy materiallardan foydalangan holda o'qishni o'rgatish	370
<i>Axmedov Husen Uzairovich</i>	
Maktabgacha ta'limda innovatsion va fiziologik yondashuvlarning o'ziga xos xususiyatlari.....	376
<i>Ruziyeva Gulsara Temirqulovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida talaba-yoshlarning jismoniy tarbiyasi.....	380
<i>Nazarov Zokir Abdurahmonovich</i>	
Tafakkur va mantiqiy fikrlash bo'lajak pedagog shaxsining nutq madaniyati omili sifatida	383
<i>A. Sh. Jumayev</i>	
Bo'lajak musiqa o'qituvchilarida turizm vositasida tolerantlikni rivojlantirish pedagogik muammo sifatida.....	386
<i>Abdumannatova Aziza Abdumajit qizi</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	Zamonaviy didaktik vositalar asosida talabalarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari..... 390 <i>Asobayeva Noila Samatovna</i>
	Axborot texnologiyalarini kasbiy faoliyatda qo'llash" fanidan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini samarali tashkil etish 395 <i>Axmedova Zebixon Siddikovna</i>
	Talaba shaxsini ma'naviy-axloqiy tarbiyalashga qo'yilgan pedagogik talablar 399 <i>Boliyev Uchqun Ismatovich</i>
	Translation of Phraseological Units in Mass Media Texts..... 402 <i>Eshmurodova Ziyodaxon Urinbayevna</i>
	Phraseologisms in Modern Russian: A Corpus-Based Analysis of Structural, Semantic, and Functional Dynamics 405 <i>Farkhod Kholmatov</i>
	Yosh sportchilarda sprinterlik qobiliyatlarini rivojlantirishda o'yin uslubidagi mashqlarning o'rni..... 413 <i>G'oibov Yusufali Buxoraliyevich</i>
	Imitatsion mashqlarni nutqni avtomatizatsiyalash jarayonida qo'llash metodikasi 417 <i>G'aniyeva Muhabbat Lutfullayevna</i>
	1879-1894-yillarda yevropa va aqshdagi asos soluvchi laboratoriyalar evolyutsiyasi orqali eksperimental psixologiya genezisining qiyosiy-tarixiy tahlili..... 420 <i>Haydarov Farhod Ilnazarovich</i>
	Maktab direktori nutq etiketi – ta'lim menejmentida jamoatchilik bilan samarali muloqot asosi 423 <i>Islamova Dilfuza Dilshodovna</i>
	Bolalarda gigiyeniya qoidalarini o'rgatishning pedagogik ahamiyati 427 <i>Kalkonova Lutfiya Yusufovna, Safarova Qizlarxon</i>
	Kasbiy refleksiya va portfolio metodining ta'lim jarayonidagi ahamiyati 430 <i>Ismoilova Adolat Anvarovna, Kamoliddinova Mahliyoixon Zohidjon qizi</i>
	Практическая работа по развитию логического мышления учащихся начальных классов через дидактические игры 433 <i>Отажонов Ж. М., Мамарасулова М. А.</i>
	Umumta'lim maktablarida "tarbiya" fanini o'qitish jarayonida mavjud muammolar, ularning sabablari va takomillashtirish yo'llari..... 436 <i>Mamirova Shaxnoza Xudoyqulovna</i>
	Word Formation and Vocabulary Enrichment in Modern English and Uzbek Languages 440 <i>Muminova Feruza Muratdjanovna</i>
	Nodavlat ta'lim tashkilotlarining maktabgacha ta'lim tizimidagi o'rni va rivojlanish tendensiyalari 443 <i>Muminova Nargiza Sabitdjanovna</i>
	Shaxs taraqqiyotining turli bosqichlarida refleksiyaning rivojlanishi 447 <i>N. I. Xalilova</i>
	Bo'lajak o'qituvchilarda inklyuziv kompetensiyalarni rivojlantirishning pedagogik asoslari 450 <i>Omanqulova Shohida Nematillo qizi</i>
	Bo'lajak pedagoglarda gender madaniyatni shakllantirishda milliy qadriyatlar va zamonaviy yondashuvning uyg'unligi 455 <i>O'tkirova Zuhraon Ahmedjanovna</i>
	Developing Listening and Speaking Skills in Middle School 458 <i>Rakhmonova Dilrabokhon Salokhiddin kizi</i>
	Bolalarda gigiyena qoidalarini o'rgatishning pedagogik ahamiyati 461 <i>Kalkonova Lutfiya Yusufovna, Safarova Qizlarxon</i>
	Avlodlar nazariyalari haqidagi mulohazalarning nazariy tahlili: baby boomerlar, X, Y, Z avlodlari..... 464 <i>Umarova Sitora Muxlisovna, Sharifova Mahtob Murodjonovna</i>
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari 467 <i>Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Sofoyeva Oysha Davlatyorovna</i>
	Boshlang'ich sinflarda arifmetik amallarni o'rgatishning samarali metodlari..... 470 <i>Solijonova Mavluda Zokir qizi</i>



Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini takomillashtirishning nazariy-metodologik asoslari.....	472
Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li	
Chaqiriqqacha harbiy ta'limda talabalarning harbiy ko'nikmalarini shakllantirishda psixologik omillarning o'рни.....	477
Tursunov Shaxzod Ramazonovich	
Bolalarning jismoniy faolligini oshirish va jismoniy rivojlantirish bo'yicha noan'anaviy jismoniy mashqlarning ahamiyati	480
Xalmatova Nasiba Bozorboyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirish muammolari	485
Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faolligini rivojlantirishda bolalar adabiyotidan foydalanish ..	488
Yuldoshova Mehriniso Ochildiyevna	
Hosila va uning tatbiqlarini o'rgatishda zamonaviy yondashuvlar	491
Absamatov Zuxriddin Axmad o'g'li	
Развитие речи у детей как ключевой фактор формирования личности.....	496
Дустова Дилдора Собиржановна	
Boshlang'ich sinflarda geometrik tasavvurlarni shakllantirish metodikasi	498
Imamova Nasiba Xurramovna	
Дидактические основы подготовки будущих педагогов к лекционной деятельности.....	501
Нодира Азаматова	

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA ADABIY-NUTQIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Ravshanova Dildora Sagdullayevna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(Boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi 2-bosqich magistri

Ilmiy rahbar: Masharipova Umida Abduvoxidovna

O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi kafedrasida professor v.b., PhD

Annotatsiya: Mazkur nazariy-metodik maqolada boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasining nazariy asoslari hamda amaliy qo'llanishi yoritilgan. Adabiy-nutqiy kompetensiya tushunchasining psixologik-pedagogik mohiyati ochib berilib, uning tuzilishi, komponentlari va o'zaro bog'liqligi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. O'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan metodik tizim ishlab chiqilib, u matn bilan ishlash, dramatisatsiya, interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar hamda ijodiy faoliyatni qo'llashga asoslangan. Har bir metodning nazariy asoslari, qo'llanish tartibi va didaktik shartlari tizimli ravishda bayon etilgan. Shuningdek, o'qituvchilar uchun metodik tavsiyalar, dars tashkil etish namunalari hamda o'quvchilar faoliyatini baholash mezonlari keltirilgan. Keltirilgan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar boshlang'ich sinf o'qituvchilari, ilmiy-pedagogik xodimlar hamda talabalar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: adabiy-nutqiy kompetensiya, o'qish savodxonligi, boshlang'ich ta'lim, nutqiy faoliyat, matn bilan ishlash, dramatisatsiya, interfaol metodlar, metodik tizim.

Abstract: The article examines the theoretical foundations and practical application of methods for developing literary-speech competencies in primary school reading literacy lessons. The psychological and pedagogical essence of the concept of literary-speech competence is revealed, and its structure, components, and interrelationships are analyzed. A methodological system for forming literary-speech competencies is developed, based on text-based activities, dramatization, interactive methods, innovative technologies, and creative learning practices. The theoretical foundations, implementation procedures, and didactic conditions of each method are systematically described. The article also provides methodological recommendations for teachers, sample lesson structures, and criteria for assessing students' performance. The presented scientific conclusions and practical recommendations are valuable for primary school teachers, pedagogical researchers, and students.

Key words: literary-speech competence, reading literacy, primary education, speech activity, text-based learning, dramatization, interactive methods, methodological system.

Аннотация: В данной теоретико-методической статье освещены теоретические основы и практическое применение методики формирования литературно-речевых компетенций на уроках читательской грамотности в начальной школе. Раскрыта психолого-педагогическая сущность понятия литературно-речевой компетенции, проанализированы её структура, компоненты и взаимосвязи. Разработана методическая система формирования литературно-речевых компетенций, основанная на работе с текстом, драматизации, интерактивных методах, инновационных технологиях и творческой деятельности. Теоретические основы, порядок применения и дидактические условия каждого метода изложены системно и последовательно. Представлены методические рекомендации для учителей, примеры организации уроков и критерии оценки деятельности учащихся. Научные выводы и практические рекомендации представляют значимость для учителей начальных классов, научно-педагогических работников и студентов.

Ключевые слова: литературно-речевая компетенция, читательская грамотность, начальное образование, речевая деятельность, работа с текстом, драматизация, интерактивные методы, методическая система.



KIRISH

Zamonaviy boshlang'ich ta'limning dolzarb vazifalaridan biri o'quvchilarning kompetensiyalarini shakllantirishdir. Xususan, adabiy-nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirish ularning umumiy intellektual rivojlanishiga, dunyoqarashining kengayishiga va ijodiy qobiliyatlarining shakllanishiga xizmat qiladi. O'qish savodxonligi darslari boshlang'ich sinfda adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning asosiy vositasi hisoblanadi.¹

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 9-sentyabrdagi PF-6061-sonli farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi"da ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish, o'quvchilarning amaliy ko'nikma va malakalarini shakllantirish alohida ta'kidlangan². Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 21-martdagi 147-sonli qarori bilan tasdiqlangan Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standartida o'quvchilar kompetensiyalari, jumladan, adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning dolzarbligi ko'rsatib o'tilgan³.

Nazariy va metodik jihatdan o'rganilishi lozim bo'lgan muammolar qatoriga quyidagilar kiradi:

- adabiy-nutqiy kompetensiya tushunchasining psixologik-pedagogik mohiyati, uning tuzilishi va komponentlari;
- o'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning nazariy asoslari;
- bu kompetensiyalarni shakllantirish metodlari va usullarining tizimli tavsifi;
- o'qituvchi faoliyatining metodik ta'minoti.

Maqolaning maqsadi – boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasining nazariy asoslarini ishlab chiqish va amaliy qo'llanilishiga doir metodik tavsiyalar berishdir.

Maqolaning asosiy vazifalari:

- adabiy-nutqiy kompetensiya tushunchasining nazariy tahlilini o'tkazish;
- o'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslarini ochib berish;
- adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodlarining tizimli tavsifini ishlab chiqish;
- har bir metodning qo'llanilish tartibi va didaktik shartlarini aniqlash;
- o'qituvchilarga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Adabiy-nutqiy kompetensiya tushunchasi zamonaviy pedagogikada keng qo'llanilmoqda. Bu tushuncha shaxsning adabiy tilga, uning imkoniyatlari va xususiyatlariga, matnning kompozitsiya va uslubiy xususiyatlariga, ijodiy faoliyatning turli sohalaridagi nutqiy birliklarning funksional-xususiy xususiyatlariga nisbatan egalagan bilimlari, ko'nikma va malakalaridir.⁴

Psixologik-pedagogik adabiyotlarda kompetensiya tushunchasi shaxsning ma'lum bir faoliyat sohasida muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun zarur bilimlar, ko'nikmalar, tajribalar va shaxsiy sifatlar majmuasi sifatida tavsiflanadi. Rossiyalik olim Zimnyaya I.A. fikricha, kompetensiyalar shaxsning funksional savodxonligini ta'minlaydi va uning hayotiy muvaffaqiyatiga zamin yaratadi⁵. Xutorskoy A.V. kompetensiyalarni shaxsning ma'lum bir sohada mustaqil faoliyat yuritish qobiliyati sifatida talqin qiladi.⁶

Adabiy-nutqiy kompetensiya quyidagi komponentlardan iborat:

Birinchi, tilga nisbatan bilimlar komponenti. Bu komponent o'quvchilarning adabiy tilning fonetik, leksik, grammatik va uslubiy boylıklariga doir bilimlarini o'z ichiga oladi. O'quvchilar o'zbek tilining imlo qoidalarini, so'z yasash usullarini, so'zlarning ma'nolarini va ularning qo'llanilish xususiyatlarini bilishi kerak.

1 Abdullayev A.A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi. - T.: O'qituvchi, 2019. - 168 b.

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 9 sentyabrdagi PF-6061-sonli farmoni "O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" // www.president.uz

3 O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 21 martdagi 147-sonli qarori "Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standartini tasdiqlash to'g'risida" // www.lex.uz

4 Davletshin M.M. Nutq kompetensiyasi tushunchasi va uning tuzilishi. // Til va adabiyot ta'limi. - 2018. - №6. - B. 8-13.

5 Zimnyaya I.A. Klyuchevye kompetensii kak rezul'tativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podxoda v obrazovanii. // Narodnoe obrazovanie. - 2018. - №4. - S. 34-42.

6 Xutorskoy A.V. Klyuchevye kompetensii kak komponent lichnostno-orientirovannoj paradigmy obrazovaniya. // Narodnoe obrazovanie. - 2019. - №2. - S. 58-64.

Ikkinchi, nutqiy ko'nikmalar komponenti. Bu komponent tinglash, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. O'quvchilar to'g'ri, ravon va ifodali o'qishni, matn mazmunini tushunishni, o'z fikrlarini aniq va ravon ifodalashni o'rganishlari kerak.

Uchinchi, nutqiy tajriba komponenti. Bu komponent o'quvchilarning turli xil matnlar bilan ishlash tajribasini, ularning ijodiy faoliyat tajribasini o'z ichiga oladi. O'quvchilar turli janrdagi asarlarni o'qish, ularni tahlil qilish va baholash orqali nutqiy tajriba to'plashlari kerak.

To'rtinchi, nutqiy munosabatlar komponenti. Bu komponent o'quvchilarning tilga, adabiyotlarga, o'qishga nisbatan ijobiy munosabatini, ularning nutqiy madaniyatini o'z ichiga oladi. O'quvchilar ona tilining boyliklarini qadrlashni, kitob o'qishni yaxshi ko'rishni o'rganishlari kerak.

Adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirish psixologiya fanining quyidagi nazariyalariga asoslanadi:

- Leontyev A.A. nutqiy faoliyat nazariyasiga ko'ra, nutq inson faoliyatining maxsus shakli bo'lib, u fikrlash, muloqot va ongning rivojlanishiga xizmat qiladi⁷. Nutqiy faoliyatning tuzilishi faoliyatning umumiy tuzilishiga mos keladi: u motivatsiya, maqsad, bajarilish jarayoni va natijadan iborat. Shuning uchun adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirishda o'quvchilar nutqiy faoliyatini rag'batlantirish, ularga aniq maqsadlar qo'yish, faoliyat jarayonini tashkil etish va natijalarni baholash muhim ahamiyatga ega.
- Vigotskiy L.S. rivojlanishning zona yaqinlashuvi nazariyasiga ko'ra, o'quvchilar o'zlarining mustaqil erishishlari mumkin bo'lgan darajadan yuqoriroq darajaga, ya'ni zona yaqinlashuviga o'tishlari kerak⁸. Bu nazariya adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirishda o'quvchilar imkoniyatlarini hisobga olish, ularga qo'llab-quvvatlash ko'rsatish va mustaqil faoliyat uchun sharoit yaratish zarurligini ko'rsatadi.
- Bruner J. bilishning tuzilmasi nazariyasiga ko'ra, bilimlar faoliyat jarayonida, xususan, amaliy faoliyatda shakllanadi⁹. Bu nazariya adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirishda o'quvchilarni faol faoliyatga jalb etish, ularning o'z bilimlarini mustaqil kashf etishlariga yordam berish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirishda boshlang'ich yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini hisobga olish kerak. Ushbu yoshdagi bolalar konkret fikrlashga moyil, ular aniq tasavvurlar asosida bilim oladilar. Bolalar diqqati barqaror emas, ular qiziqarli va harakatlarga boy faoliyatga intiladilar. Bolalar tasavvurlari boy, ular osonlikcha turli obrazlarni yaratishlari mumkin. Bu xususiyatlar adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirish metodlarini tanlashda hisobga olinishi kerak.

O'qish savodxonligi darslari boshlang'ich sinfda adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Bu darslarda o'quvchilar nafaqat o'qish ko'nikmalarini egallaydilar, balki boy til boyliklarini, adabiy bilimlarini ham o'zlashtiradilar.

O'qish savodxonligi darslarining quyidagi xususiyatlari adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishga imkon beradi:

- **Birinchi,** darslarda boy adabiy materiallar qo'llaniladi. O'quvchilar o'zbek va jahon adabiyotining eng yaxshi asarlarini o'qiydilar. Bu asarlar o'quvchilarning estetik didini shakllantiradi, ularning dunyoqarashini kengaytiradi.
- **Ikkinchi,** darslarda matn bilan kompleks ishlash amalga oshiriladi. O'quvchilar matnni o'qish, tushunish, tahlil qilish, muhokama qilish va qayta hikoya qilish orqali nutqiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar.
- **Uchinchi,** darslarda ijodiy faoliyat keng o'rganiladi. O'quvchilar hikoya yozish, she'r yozish, rasm chizish, dramatisatsiya qilish kabi ijodiy topshiriqlarni bajaradilar. Bu ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi.
- **To'rtinchi,** darslarda nutqiy faoliyatning barcha turlari rivojlanadi. O'quvchilar tinglash, gapirish, o'qish va yozish faoliyatlarida qatnashadilar. Bu ularning nutqiy ko'nikmalarini kompleks rivojlantiradi.
- **Beshinchi,** darslarda o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalaydilar. Muhokamalar, savol-javoblar, ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantiradi.

7 Leontyev A.A. Yazyk, rech, rechevaya deyatelnost. - M.: Prosveshhenie, 2017. - 248 s.

8 Soloveychik M.S. Psixologiya i metodika razvitiya rechi mladshix shkolnikov. - M.: Prosveshhenie, 2017. - 208 s.

9 Bruner J. The Process of Education. - Cambridge: Harvard University Press, 1960.



TADQIQOT METODOLOGIYASI

Matn bilan ishlash adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning asosiy usulidir. Bu usul o'quvchilarning matn chuqur tushunishiga, uning kompozitsiya va uslubiy xususiyatlarini anglashiga yordam beradi. Matn bilan ishlash quyidagi bosqichlardan iborat¹⁰:

- *Birinchi bosqich* – **matnni o'qish**. Bu bosqichda o'quvchilar matn to'g'ri, ravon va ifodali o'qishni o'rganadilar. O'qituvchi o'quvchilarning talaffuzini, intonatsiyasini, tezligini nazorat qiladi. O'qishdan oldin o'quvchilarga matn mazmuni haqida umumiy ma'lumot beriladi, yangi so'zlar tushuntiriladi.
- *Ikkinchi bosqich* – **matnni tushunish**. Bu bosqichda o'quvchilar matnning asosiy g'oyasini, qahramonlarning xarakterini, voqealar rivojlanishini tushunishga erishadilar. O'qituvchi savollar yordamida o'quvchilarning matn qanchalik tushunganini aniqlaydi.
- *Uchinchi bosqich* – **matnni tahlil qilish**. Bu bosqichda o'quvchilar matnning kompozitsiya xususiyatlarini, uslubiy vositalarini, tilning ifodali vositalarini tahlil qiladilar. O'quvchilar matnning qismlarini aniqlaydilar, sarlavhani mazmun bilan bog'laydilar, qahramonlarning xatti-harakatlarini baholaydilar.
- *To'rtinchi bosqich* – **matnni muhokama qilish**. Bu bosqichda o'quvchilar matn mazmuni haqida o'z fikrlarini ifodalaydilar, qahramonlarning xatti-harakatlarini baholaydilar, o'z hayotlari bilan bog'laydilar. Muhokama o'quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantiradi.
- *Beshinchi bosqich* – **matnni qayta hikoya qilish**. Bu bosqichda o'quvchilar o'z so'zlari bilan matn mazmunini bayon qiladilar, matnni davom ettiradilar, boshqa janrga o'tkazadilar. Bu ularning ijodiy nutqini rivojlantiradi.

Dramatizatsiya adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning samarali usulidir. Bu usul o'quvchilarning ijodiy nutqini, tasavvurini va xotirasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Dramatizatsiya usulining quyidagi shakllari mavjud¹¹:

1. **Rolis o'ynash** – o'quvchilar qahramonlarning rolini ijro etadilar. Ular qahramonning nutqini, xatti-harakatlarini, kayfiyatini ifodalaydilar. Bu o'quvchilarning nutqiy ifodachanligini rivojlantiradi.
2. **Kukla teatri** – o'quvchilar kuklalar yordamida sahna lavhalarini ko'rsatadilar. Bu kichik yoshdagi o'quvchilar uchun qulay, chunki ular kukla orqali o'z fikrlarini erkin ifodalaydilar.
3. **So'zli drama** – o'quvchilar o'tirgan holatda qahramonlarning dialoglarini ijro etadilar. Bu shakl tez va oson tashkil etiladi, ko'p vaqt talab qilmaydi.

Dramatizatsiya usulidan foydalanishning didaktik shartlari:

- *Birinchi*, dramalashtiriladigan asar o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo'lishi kerak. Asar qiziqarli, tushunarli va o'quvchilarning tajribasiga yaqin bo'lishi kerak.
- *Ikkinchi*, har bir o'quvchi o'ziga mos rol olishi kerak. Rollarni taqsimlashda o'quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari hisobga olinishi kerak.
- *Uchinchi*, dramalashtirish jarayoni o'quvchilarning mustaqil ijodiy ishi bo'lishi kerak. O'qituvchi faqat yo'l-yo'riq ko'rsatadi, o'quvchilar o'zlarini qahramonlarning obrazini yaratadilar.
- *To'rtinchi*, dramalashtirish natijalari muhokama qilinishi kerak. O'quvchilar o'z ijrolarini baholaydilar, bir-birlariga maslahatlar beradilar, keyingi safar nimalarni yaxshilash kerakligini aniqlaydilar.

Interfaol metodlar adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning zamonaviy usullaridir. Bu metodlar o'quvchilarning darslarga qiziqishini oshiradi, ularning mustaqil fikrlashini shakllantiradi¹².

Interfaol metodlarning quyidagi turlari mavjud:

1. **Muammoli o'qitish** – o'qituvchi o'quvchilarni muammoli vaziyat bilan tanishtiradi, ular muammoni hal qilish yo'llarini mustaqil izlaydilar. Masalan, qahramonning qiyin vaziyatini muhokama qilish, unga yordam berish yo'llarini taklif qilish.
2. **Muhokama usuli** – o'quvchilar matn mazmuni haqida o'z fikrlarini erkin ifodalaydilar, bir-birlarining fikrlarini tinglaydilar va baholaydilar. Muhokama savollari ochiq bo'lishi kerak, bir to'g'ri javob bo'lmasligi kerak.

10 Mo'minova N.M. Boshlang'ich ta'limda o'qish kompetensiyasini shakllantirish. - T.: O'qituvchi, 2019. - 144 b.

11 G'aniyeva N.R. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish mahoratini oshirish. - T.: O'qituvchi, 2021. - 152 b.

12 Kosimov N.K. O'qish savodxonligi darslarida interfaol metodlarni qo'llash. // Pedagogika va psixologiya. - 2019. - №4. - B. 62-67.

- 3. Savol-javob usuli** – o'qituvchi o'quvchilarga turli darajadagi savollar beradi: faktga oid, tushunish, tahlil qilish, sintez qilish, baholash savollari. Bu o'quvchilarning turli xil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.
- 4. Juftlikda va guruhlarda ishlash** – o'quvchilar juftliklarda yoki kichik guruhlarda ishlaydilar, birgalikda topshiriqlarni bajaradilar, o'zaro o'rganadilar. Bu ularning hamkorlik ko'nikmalarini shakllantiradi.

Interfaol metodlardan foydalanishning didaktik shartlari:

- *Birinchi*, barcha o'quvchilar faol ishtirok etishi kerak. O'qituvchi har bir o'quvchining fikrini eshitishga harakat qilishi kerak.
- *Ikkinchi*, o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalay olishlari kerak. O'qituvchi har qanday fikrni qabul qilishi, o'quvchilarni tanqidiy fikrlashga rag'batlantirishi kerak.
- *Uchinchi*, o'quvchilar bir-birlarining fikrlarini hurmat qilishlari kerak. O'qituvchi o'quvchilarni bir-birlarini tinglashga, hurmat bilan munosabatda bo'lishga o'rgatishi kerak.

TAHLIL VA NATIJALAR

Innovatsion texnologiyalar adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning zamonaviy vositalaridir.¹³ Bu texnologiyalar darslarni qiziqarli va samarali qiladi.

Innovatsion texnologiyalarning quyidagi turlari qo'llanilishi mumkin:

- 1. Multimediya vositalari** – o'quvchilar asarlar asosida yaratilgan multimedia taqdimotlarni ko'radilar. Bu ularning vizual tasavvurlarini shakllantiradi, matnni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.
- 2. Interaktiv doskalar** – o'qituvchi va o'quvchilar interaktiv doskada turli topshiriqlarni bajaradilar, matn ustida ishlaydilar, rasmlar chizadilar. Bu darslarni interfaol qiladi.
- 3. Ta'lim dasturlari** – o'quvchilar maxsus ta'lim dasturlari yordamida mustaqil o'qiydilar, topshiriqlarni bajaradilar, o'z bilimlarini tekshiradilar. Bu ularning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Innovatsion texnologiyalardan foydalanishning didaktik shartlari:

- *Birinchi*, texnologiyalar ta'lim maqsadlariga xizmat qilishi kerak. Ular faqat qiziqarli bo'lishi uchun emas, balki o'quvchilar bilimni oshirish uchun qo'llanilishi kerak.
- *Ikkinchi*, texnologiyalar o'quvchilar yosh xususiyatlariga mos bo'lishi kerak. Kichik yoshdagi o'quvchilar uchun sodda va tushunarli interfeysli dasturlar tanlanishi kerak.
- *Uchinchi*, texnologiyalar bilan ishlash vaqtini nazorat qilish kerak. Ko'p vaqt ekran oldida o'tirish o'quvchilarning ko'rishiga zarar yetkazishi mumkin.

Ijodiy faoliyat adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning muhim usulidir. Bu usul o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini, mustaqil fikrlashini shakllantiradi.

Ijodiy faoliyatning quyidagi turlari qo'llanilishi mumkin:

- 1. Hikoya yozish** – o'quvchilar o'qigan asar asosida o'z hikoyalarini yozadilar, matnni davom ettiradilar, qahramonlarning hayotini tasavvur qiladilar. Bu ularning yozma nutqini rivojlantiradi.
- 2. She'r yozish** – o'quvchilar o'qigan asarda tasvirlangan tabiat, voqealar haqida she'rlar yozadilar. Bu ularning poetik tilini rivojlantiradi.
- 3. Rasm chizish** – o'quvchilar o'qigan asar qahramonlarini, voqealarini rasmga tushiradilar. Bu ularning tasviriy tasavvurlarini shakllantiradi.
- 4. Kitob xulosasi yozish** – o'quvchilar o'qigan asar haqida o'z fikrlarini yozadilar, uni baholaydilar, boshqa kitoblar bilan solishtiradilar. Bu ularning tahliliy fikrlashini rivojlantiradi.

Ijodiy faoliyatning didaktik shartlari:

- *Birinchi*, ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning qobiliyatlariga mos bo'lishi kerak. Topshiriqlar juda oson yoki juda qiyin bo'lmasligi kerak.
- *Ikkinchi*, ijodiy topshiriqlarda o'quvchilarning erkinligi ta'minlanishi kerak. Ularga o'z fikrlarini erkin ifodalash imkoniyati berilishi kerak.

¹³ Salimova S.S. O'qish savodxonligi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish. // Pedagogik mahorat. - 2020. - №2. - B. 50-55.



- *Uchinchi*, ijodiy ishlar baholanishi va muhokama qilinishi kerak. O'quvchilar o'z ishlarini namoyish etadilar, bir-birlarining ishlarini baholaydilar.

O'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish uchun quyidagi dars namunasi taklif etiladi:

Dars mavzusi: E. Vohidov "Qorako'z" hikoyasi

Dars maqsadi: o'quvchilarning adabiy-nutqiy kompetensiyalarini shakllantirish, ularning matni chuqur tushunishiga, ijodiy nutqini rivojlantirishga erishish.

Dars bosqichlari:

1. Tashkiliy bosqich (5 daqiqa) – o'quvchilar salomlashadilar, darsga tayyorlanadilar. O'qituvchi dars maqsadini e'lon qiladi.
2. Yangi materialni o'zlashtirish bosqichi (20 daqiqa) – o'quvchilar hikoyani o'qiydilar, uning mazmunini muhokama qiladilar, qahramonlarning xarakterini tahlil qiladilar. O'qituvchi savollar yordamida o'quvchilarning fikrlashini yo'naltiradi.
3. Mustahkamlash bosqichi (10 daqiqa) – o'quvchilar dramatisatsiyaga tayyorlanadilar, rollar taqsimlanadi, sahna lavhalari rejalashtiriladi.
4. Ijodiy faoliyat bosqichi (10 daqiqa) – o'quvchilar hikoya asosida sahna lavhasini ko'rsatadilar, qahramonlarning obrazini yaratadilar.
5. Darsni yakunlash bosqichi (5 daqiqa) – o'quvchilar o'z ijrolarini baholaydilar, keyingi dars uchun vazifa oladilar.

Adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishda o'quvchilar faoliyatini quyidagi mezonlar bo'yicha baholash mumkin:

1. **Tilga nisbatan bilimlar bo'yicha:** grammatik qoidalarni bilish, so'z boyligining yetarli darajada bo'lishi, tilning ifodali vositalarini bilish.
2. **Nutqiy ko'nikmalar bo'yicha:** to'g'ri va ravon o'qish, matni to'g'ri tushunish, o'z fikrlarini aniq ifodalash.
3. **Nutqiy tajriba bo'yicha:** turli janrdagi asarlarni o'qish, ularni tahlil qilish va baholash qobiliyati.
4. **Nutqiy munosabatlar bo'yicha:** adabiyotga qiziqish, kitob o'qishni yaxshi ko'rish, ona tilining boyliklarini qadrlash.

Har bir mezon bo'yicha o'quvchilar yuqori, o'rta yoki past darajada baholanishi mumkin.

Adabiy-nutqiy kompetensiyalarni samarali shakllantirish uchun o'qituvchilarga quyidagi tavsiyalar beriladi:

- *Birinchi*, o'qituvchi o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Har bir o'quvchining qobiliyatlari, qiziqishlari, tayyorgarlik darajasi turlicha bo'ladi.
- *Ikkinchi*, o'qituvchi turli metod va usullarni kompleks qo'llashi kerak. Faqat bitta usul bilan cheklanmasdan, turli usullarni birlashtirish kerak.
- *Uchinchi*, o'qituvchi o'quvchilarning faolligini ta'minlashi kerak. Darslar qiziqarli bo'lishi, o'quvchilar faol ishtirok etishi kerak.
- *To'rtinchi*, o'qituvchi o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rag'batlantirishi kerak. Ularning ijodiy topshiriqlarni bajarishiga imkon yaratish kerak.
- *Beshinchi*, o'qituvchi o'quvchilarning mustaqil ishlashini rivojlantirishi kerak. Ularga mustaqil o'qish, tahlil qilish, baholash vazifalarini topshirish kerak.
- *Oltinchi*, o'qituvchi o'quvchilarning nutqiy madaniyatini shakllantirishi kerak. Ularni to'g'ri, ravon va ifodali gapirishga o'rgatish kerak.
- *Yettinchi*, o'qituvchi o'quvchilarning o'qishga qiziqishini oshirishi kerak. Ularni kitob o'qishga undash, adabiyotni qadrlashga o'rgatish kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan nazariy tahlil asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

1. Adabiy-nutqiy kompetensiya shaxsning adabiy tilga, uning imkoniyatlari va xususiyatlariga, matnning kompozitsion va uslubiy xususiyatlariga nisbatan egallagan bilimlari, ko'nikma va malakalaridir. Bu kompetensiya tilga nisbatan bilimlar, nutqiy ko'nikmalar, nutqiy tajriba va nutqiy munosabatlar komponentlaridan iborat.
2. Adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirishning psixologik asoslariga nutqiy faoliyat nazariyasi, rivojlantirishning zona yaqinlashuvi nazariyasi va bilishning tuzilmasi nazariyasi kiradi. Bu nazariyalar o'quvchilar faoliyatini tashkil etishning pedagogik shartlarini aniqlaydi.
3. O'qish savodxonligi darslari boshlang'ich sinfda adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Bu darslarda boy adabiy materiallar qo'llaniladi, matn bilan kompleks ishlash amalga oshiriladi, ijodiy faoliyat keng o'rganiladi.
4. Adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodlarining tizimi quyidagi usullarni o'z ichiga oladi: matn bilan ishlash usullari (o'qish, tushunish, tahlil qilish, muhokama qilish, qayta hikoya qilish), drammatizatsiya usuli (rol ijro etish, kukla teatri, so'zli drama), interfaol metodlar (muammoli o'qitish, muhokama usuli, savol-javob, juftlikda va guruhlarda ishlash), innovatsion texnologiyalar (multimedia, interaktiv doskalar, ta'lim dasturlari), ijodiy faoliyat (hikoya yozish, she'r yozish, rasm chizish, kitob xulosasi yozish).
5. Har bir metodning qo'llanilish tartibi va didaktik shartlari aniqlangan. Bu shartlarga rioya qilish metodlarning samaradorligini oshiradi.
6. O'qituvchi faoliyatining metodik ta'minotiga dars tashkil etish namunalari, o'quvchilar faoliyatini baholash mezonlari va o'qituvchilarga metodik tavsiyalar kiradi.

Maqolaning amaliy ahamiyati shundan iboratki, undagi nazariy xulosalar va amaliy tavsiyalar boshlang'ich sinf o'qituvchilari tomonidan o'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni samarali shakllantirishda qo'llanilishi mumkin.

Kelgusida o'qish savodxonligi darslarida adabiy-nutqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodlarini boshqa fanlarga ham qo'llash, metodik tizimni takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayev A.A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi. – T.: O'qituvchi, 2019. – 168 b.
2. Abduraxmonov X.O., Usmonova Z.T. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – T.: Fan va texnologiya, 2018. – 224 b.
3. Babajanova M.B. O'qish darslarida matn bilan ishlash usullari // Boshlang'ich ta'lim. – 2019. – № 4. – B. 22–26.
4. Davletshin M.M. Nutq kompetensiyasi tushunchasi va uning tuzilishi // Til va adabiyot ta'limi. – 2018. – № 6. – B. 8–13.
5. G'aniyeva N.R. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish mahoratini oshirish. – T.: O'qituvchi, 2021. – 152 b.
6. Ismoilov S.X. Nutqiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari // O'zbekiston milliy universiteti axborotnomasi. – 2020. – № 2/1. – B. 156–161.
7. Kosimov N.K. O'qish savodxonligi darslarida interfaol metodlarni qo'llash // Pedagogika va psixologiya. – 2019. – № 4. – B. 62–67.
8. Mamatova Z.K. Adabiy-nutqiy kompetensiyani shakllantirishda drammatizatsiya usuli // O'zbek tili va adabiyoti. – 2021. – № 3. – B. 25–29.
9. Mo'minova N.M. Boshlang'ich ta'limda o'qish kompetensiyasini shakllantirish. – T.: O'qituvchi, 2019. – 144 b.
10. Salimova S.S. O'qish savodxonligi darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish // Pedagogik mahorat. – 2020. – № 2. – B. 50–55.
11. Efrosinina L.A. Metodika obucheniya literaturnomu chteniyu v nachalnoy shkole. – M.: Akademiya, 2020. – 288 s.
12. Zimnyaya I.A. Klyuchevye kompetensii kak rezultativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podxoda v obrazovanii // Narodnoye obrazovaniye. – 2018. – № 4. – S. 34–42.
13. Leontyev A.A. Yazyk, rech, rechevaya deyatelnost. – M.: Prosveshcheniye, 2017. – 248 s.
14. Omorokova M.I. Metodika obucheniya chteniyu v nachalnoy shkole. – M.: Prosveshcheniye, 2019. – 256 s.
15. Soloveychik M.S. Psixologiya i metodika razvitiya rechi mladshix shkolnikov. – M.: Prosveshcheniye, 2017. – 208 s.
16. Xutorskoy A.V. Klyuchevye kompetensii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmy obrazovaniya // Narodnoye obrazovaniye. – 2019. – № 2. – S. 58–64.

- 
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.